

Д-р Никола Тупанчески, редовен професор¹

Д-р Александра Деаноска – Трендафилова, вонреден професор²

УДК: 343.242:340.13(407.7)

**ЕДНА ГОДИНА ОД ПРИМЕНАТА НА ЗАКОНОТ ЗА ОДРЕДУВАЊЕ
НА ВИДОТ И ОДМЕРУВАЊЕ НА ВИСИНАТА НА КАЗНАТА
– ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИЦИ**

Апстракт

Авторите на овој труд се осврнуваат на прашањето на законското, но пред сè на судското одмерување на казната како особено актуелно прашање во Република Македонија. Тие го елаборираат процесот на реформирање на овој институт, а посебно критички се осврнуваат на решенијата на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната. Покрај нејасните, па дури и апсурдни решенија во дел од одредби од законот, авторите ги изнесуваат и перцепциите и фактите за работата на судиите, јавните обвинители и адвокатите во периодот од почетокот на примената на овој Закон. Преку конкретни показатели, тие укажуваат дека со овој закон се повредени основните начела на казненото право, пред се начелото на индивидуализација, натаму дека законот доведува до неправично и поострено казнување, како и до тоа дека тој нема да ја исполни целта на своето донесување односно – воедначено казнување.

Клучни зборови: казнена политика, закон, одмерување, казна, воедначеност.

1. Вовед

Во казненото право, од гледиште на повеќедимензионална перспектива, одмерувањето на казната има централна позиција. Ваквата теза може лесно да се потврди од повеќе аспекти. Прво, ако ги земеме предвид петте основни елементи на општиот поим на казненото дело: дејствие, предвиденост во законот, противправност,

¹ Редовен професор на Институтот за казнено право на Правниот факултет „Јустинијан Први“, Скопје.

² Вонреден професор на Институтот за казнено право на Правниот факултет „Јустинијан Први“, Скопје.

вина и казна,³ ќе забележиме дека во овој врзан синцир на елементи, казнувањето е на самиот врв на пирамидата на која овие елементи се соодветно позиционирани. Казнувањето е етапа кој е цел за себе, имено, виновниот сторител треба да биде казнет за прекршувањето на определена казненоправна норма со што одзел нечие заштитено право или повредил одредено правно добро или вредност. Второ, тргнувајќи од фактот дека идеја - водилка на казненото право е правдата, тоа се остварува токму преку казнувањето чија основна цел е самата таа правда, односно правичност, зависно од тоа дали ја разгледуваме воопшто или како правда во конкретен случај. Оттука, тргнувајќи, било од формалните и теоретски аспекти или пак од суштината на постоењето на системот на казнена правда, токму казната е фокалната точка околу која гравитираат целите и категоријалниот систем, воопшто.

Изрекувањето адекватна казна, соодветно прилагодена на личноста на сторителот која ќе ги задоволи потребите за ретрибуција, но и за ресоцијализација е исклучително важен и комплексен процес, кој последниве две години беше грубо вулгаризиран и изместен од неговата начелна позиција.

Имено, со имените на Кривичниот законик од 2014 година⁴ се отвори патот кон целосно редизајнирање на системот на одмерување на казната кој прво доведе до девастирачки законодавни чекори кон груба повреда на начелото на законитост со донесувањето на Правилник за одмерување на казните, кој брзо потоа беше ставен вон сила со донесувањето на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната.

Во оваа анализа ќе биде претставен новиот систем на одмерување на казната со соодветен критички осврт, а воедно ќе бидат претставени и наодите на авторите на трудот од свое претходно спроведено истражување во рамките на Здружението за кривично право и криминологија во соработка со мисијата на ОБСЕ во Скопје.

2. Краток методолошки осврт

Дали реформирањето на системот на одмерување на казната придонесе кон воедначена и адекватна казнена политика е клучното прашање околу кое е насочена теоретско-емпириската анализа во трудот.

³ Камбовски, Казнено право – општ дел, Скопје, 2004 год. , стр. 346. Спротивно на ова, некои автори сметаат дека предвиденоста во законот не претставува посебен елемент или, во најмала рака, е спорно, така, в. Марјановиќ, Ѓ., Каневчев, М., Македонско кривично право – општ дел, Скопје, 2010 год., стр. 95

⁴ Службен весник на Република Македонија, бр. 28/2014

Во овој труд е применет комплексен методолошки пристап. Во теорскиот дел е применет догматско – јуридичкиот, како и методот на анализа на содржина зависно од тоа дали клучните категории се анализираат од теоретски или законодавен аспект. Применети се повеќекратно и формално- логичките аргументи, пред се *argumentum a fortiori* како и *argumentum ad absurdum*.

Емпирискиот дел претставува анализа на перцепцијата на субјектите на системот на казнена правда (судии, јавни обвинители и адвокати) во врска со примената на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната, како и на нивните сопствените искуства со имплементацијата на новите законски решенија.

3. Одмерувањето на казната и новото законодавство – критички осврт врз решенијата од Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната

Законското одмерување или одредување на казната претставува пропишување казна од страна на законодавецот за секое казнено дело.⁵ Модерниот концепт на законско одмерување на казната го следи денес широкоприфатениот систем на релативно одредени казни (првично вреднување на казната за секое дело од страна на законодавецот).

Сепак, според одредени автори, прешироко поставените законски рамки може да ја прекинат линијата на поврзување на законското и судското одмерување на казната со барањето за справедлива казна.⁶ Ваквата теза ја потврдува и едно од прашањата од истражувањето според кое една од причините за неводначена казнена политика се прешироко поставените законски рамки.

Втората страна на оваа проблематика, која е всушност најзначајната е судско одмерување на казната која по дефиниција претставува конкретизација на законски пропишаната казна, односно избор и изрекување на казна што одговара на стореното дело и неговиот сторител.⁷

При определувањето на поимот на одмерувањето на казната, нужно е да се определи принципот врз кој овој институт е заснован, а тоа е индивидуализацијата.

⁵ Камбовски, В., Казнено право – општ дел, Скопје, 2004, стр. 901

⁶ Ibid.

⁷ Ibid, стр. 904

Начелото на индивидуализација претставува еманација на криминално-политичкиот постулат на свртувањето кон личноста на сторителот на казненото дело и историски го означува процесот на субјективизација на казненото право, односно идејата дека не се казнува делото, туку сторителот. Со ова начело *de facto* се обезбедува (казнена) правда во секој конкретен случај. Всушност, погореспоменатиот систем на релативно определени казни, претставува консеквенција токму на начелото на индивидуализација. За да се оствари ова начело, како предуслов се јавува постоењето разгранет систем на казни и други правни последици од казненото дело.

Рамниште на кое начелото на индивидуализација е директно изразено и се опеационализира е токму полето на судското одмерување на казната. Оттука, дел од испитувањето на новиот систем ќе биде токму во оваа насока - дали со Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната може да се постигне индивидуализација.

Земајќи ги предвид, пак, целите на казнувањето, треба уште еднаш да се нагласи дека финална цел на казнувањето е заштитата на слободите и правата на човекот и на другите основни вредности од дејствија што претставуваат казнени дела, додека посебни цели на казнувањето се остварување на правдата (и правичноста како „правда во конкретен случај“), како и специјалната превенција и ресоцијализацијата, која од своја страна е нераскинливо поврзана со нужно изрекување индивидуализирана казна.

3.1 Неколку карактеристики на одмерувањето на казната согласно Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната

Со донесувањето на овој Закон целиот процес на одмерување на казната се формализираше до граници до кои судиите станаа практично „непотребни“, а судиската функција беше банализирана до крајност, а одмерувањето на казната се претвори во математичка операција. Целиот процес стана изведба на пресметки на работни листови кои колку и да се чинат на прв поглед како олеснувачки чекор, сепак, нивната мандаторност ги доведе судиите – со врзани раце да изрекуваат пресуди често апсурдни во крајниот резултат – казната пресметана според новопоставените критериуми да биде несразмерно висока или строга и воопшто да не одговара ниту на конкретната ситуација, ниту на целите на казнувањето.

Законот најпрво предвидува **хоризонтална категоризација**⁸ каде што, всушност, се наведени сите постојни казни рамки од посебниот дел на Кривичниот законик при што судијата треба да го помести соодветното дело според неговата правна квалификација.

Вертикалната категоризација,⁹ всушност, значи поделба на казнената рамка според поранешниот живот на сторителот законски определен според тоа колку претходни осуди, односно правосилни пресуди има. Како што гледаме, во оваа смисла, законодавецот го зел предвид казненоправниот поим на рецидивизмот.

Отежнувачките и олеснувачките околности¹⁰ кои влијаат врз висината на казната се групирани во неколку категории и тоа: степен на кривичната одговорност, побуди од кои е сторено кривичното дело, јачината на загрозувањето или повредата на заштитното добро, околности под кои е сторено делото, придонес на жртвата во извршување на делото, поранешниот живот на сторителот, лични прилики и однесување по сторување на кривичното дело, други околности што се однесуваат на личноста на сторителот, дали поранешното дело е од ист вид како новото дело, дали делата се сторени од исти побуди, времето поминато од поранешната осуда, односно од издржаната или простената казна.

Како што може да забележиме, иако поранешниот живот на сторителот се зема предвид при хоризонталното категоризирање на делото, поранешниот живот и видот на поранешното дело, повторно се споменуваат на листата на категории на околности.

Вреднувањето, односно **бодувањето на околностите** е посебно **проблематично** од причина што околностите се фиксно и апсолутно бодувани. Тргувајќи од фактот дека начелото на индивидуализација може да се оствари само преку систем на релативно одредени казни, произлегува дека индивидуализацијата не може да се оствари ни преку фиксни поени за околностите, туку дека е потребно релативно вреднување и на самите околностите.

Имено, една иста околност **еднакво се оценува во различни случаи**, иако во еден случај може да е карактеристична за делото, а да не претставува конститутивен елемент на делото, а во друг случај да нема специфично значење. Заради ваквите ситуации, простор за „маневар“ на судијата би било релативното вреднување на околностите (на пример, од 1 до 3 поени, од 4 до 6 поени и сл.)

⁸ В. чл. 10 од Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната, Службен весник на РМ, бр. 199/2014

⁹ Ibid, чл. 11

¹⁰ Ibid, чл. 14

Судиите често укажуваа дека **ниското бодување на олеснителните околности**, наспроти **високото бодување на отежнувачките**, ги води во „потрага по олеснителни околности“ со цел за да се анулира високиот број на бодови на една отежнувачка околност. За илустрација, некои од околностите се бодувани на следниот начин: намалена пресметливост (олеснителна околност) – 4 бода, евентуална умисла (олеснителна околност) – 4 бода, ненастапување на штетна последица (олеснителна околност) – 2 бода, отсуство на трајна последица (олеснителна околност) – 2 бода, оформување на образование (олеснителна околност) – 1 бод, каење за делото (олеснителна околност) – 2 бода, брак, вработување, коректно однесување (олеснителни околности) – по 1 бод, планирање на кривично дело (отежнувачка околност) – 8 бода, национална/верска/расна омраза (отежнувачка околност) – 8 бода, зачестеност на кривичното дело како појава (отежнувачка околност) – 9 бода, делото е сторено на јавно место (отежнувачка околност) – 7 бода, дрскост, изживување и сл. (отежнувачка околност) -10 бода итн.¹¹

Дел од олеснувачките или отежнувачките околности се нејасни, или, пак, се во колизија со одредбите од Кривичниот законик на Република Македонија. На пример, пречекорувањето на нужната одбрана и обидот се предвидени како олеснувачки околности во овој Закон, иако Кривичниот законик предвидува за нив и факултативна можност за ублажување на казната во овие случаи, што, пак, се дерогира со новиот текст на член 40 од Кривичниот законик според кој ублажување на казната е единствено можно во случаите кога судот изрекува казна по поднесен предлог на спогодба за признавање на вина склучена меѓу јавниот обвинител и обвинетиот и кога обвинетиот ќе ја признае вината на главната расправа согласно со одредбите од Законот за кривичната постапка.

Натаму, крајната нужда е предвидена како олеснувачка околност, иако таа претставува основа за исклучување на противправноста. Делото сторено во крајна нужда, согласно чл. 10 од КЗ не е казнено дело, а судијата не смее да навлезе во сферата на недозволено широко толкување за да ја исправи оваа очигледна грешка на законодавецот или предлагачот на Законот.

Зачудувачки и крајно несвојствено за казненоправната материја која мора да биде што попрецизна и објективно мерлива или барем детерминирана, листата на околности содржи такви коишто се целосно или во голема мера **нејасни и**

¹¹ Подетално в. Прилог бр. 2 кон Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната

недетерминирани околности. Такви се, на пример, недостатокот на каење и покрај признание (отежнувачка околност), големата упорност при извршувањето на конкретното кривично дело (отежнувачка околност), искуството на сторителот (отежнувачка околност) при што Законот, на пример, не определува за какво искуство се работи и кој ќе го потврди и докаже тоа?!?); следна околност од таков тип е ниското културно ниво на сторителот, како и негативниот однос кон општоприфатените вредности (се поставува прашањето како ќе се дефинираат и како ќе се измерат овие категории?). Дополнително, имајќи го предвид фактот што секој сторител на кривично дело повредува определена забрана што во суштина е повреда на правно добро или вредност, *argumentum ad absurdum*, не треба да се очекува такво лице да има позитивен однос кон општоприфатените вредности, инаку воопшто не би вршело кривични дела.

Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната содржи и одредби за спогодување за признание на вина и признание на вина на главната расправа, односно одредбите предвидуваат доколу дојде до спогодување со јавниот обвинител до поднесување на обвинение (во фаза на истрага, на пример,) казната да не е помала од 50% од очекуваната, а по поднесувањето на обвинение (во фаза на оценка на обвинителниот акт), казната да не е помала од 60% од очекуваната. Согласно одредбите за одмерување на казната, при признание на вина на главната расправа казната не треба да е помала од 70% од очекуваната.¹²

Според определени стојалишта, потврдени во голем процент и во споменатото истражувањето за едногодишната примена на Законот, спроведено од Здружението за кривично право и криминологија и мисијата на ОБСЕ во Скопје, еден од главните мотиви за донесувањето на ваквиот Закон е токму „заживувањето“ на одредбите од Законот за кривичната постапка кои се однесуваат на спогодувањето и признание на вина.

Комисијата за воедначување на казнената политика,¹³ предвидена како е независно и советодавно тело кое се грижи за воедначување на казнената политика; таа, исто така е интересен сегмент од Законот вреден за разгледување. Имено, таа предлага критериуми за одредување на видот и одмерување на висината на казната. Нејзиниот состав се предлага, односно избира на следниот начин: - два члена се избираат по предлог на Јавниот обвинител на РМ, - два члена се избираат по предлог

¹² В. Закон за кривичната постапка, Службен весник на Република Македонија“ бр. 150/2010, 100/2012 и 142/2016, чл. 329 и чл. 381, Закон за одредување на видот и одмерување на висината на казната, чл.20 и чл.21

¹³ В. чл. 6 од Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната

на Судскиот совет на РМ, - еден член се избира по предлог на Адвокатската комора на РМ, - еден член се избира по предлог на министерот за правда, - еден член се избира по предлог на Владата на Република Македонија.

Се поставува прашањето зошто претставниците на судството не доаѓаат по предлог на највисокиот суд во државата, кога предлозите од обвинителската фела доаѓаат од највисокиот во хиерархијата на обвинителството? Или обратно, ако Судскиот совет предлага 2 члена, зошто други два не дојдат на предлог на Советот на јавни обвинители? Очигледно е дека (не)намерно е предвидено решение за составот на Комисијата кое не е докрај консеквентно на основната идејата за која ова тело се востановува.

Не се докрај јасни и надлежностите на Комисијата (на пр., ја следи и анализира казнената политика, во смисла на целите на казнувањето (т.е., утврдената казна, запретената казна, способноста за вина, превенцијата и рехабилитацијата, итн.... предлага мерки за обезбедување на сигурност и правичност во исполнувањето на целите на казнувањето, заради избегнување на неоправдан диспаратет меѓу сторителите на кривични дела со слични карактеристики осудени за исти или слични кривични дела (според објективната категоризација на кривични дела согласно Законот), со почитување на диспозицијата на судот при оцената на отежнувачките и олеснувачките околности). Овде нужно се наметнува прашањето како може Комисијата да навлегува во прашања кои се исклучиво судска надлежност, како што е на пример, во конкретен случај, утврдувањето на сподобност за вина или исполнувањето на целите на казнувањето кои се манифестираат само преку индивидуализација, значи во точно определен случај? Не добива ли Комисијата со ваквите решенија надлежности што никако не би смеееле да и припаднат во системот на консеквентна поделба на власта?

4. Перцепцијата во правосудството и резултатите од едногодишната примена на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната

Една година од почетокот на примената на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната, како што е погоре споменато, тим на Здружението за кривично право и криминологија заедно со мисијата на ОБСЕ во Скопје спроведе

Истражување за практичната примена на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната (правна анализа).¹⁴

Иако гореспоменатата анализа (која е во печат)¹⁵ дава детални податоци за низа прашања врзани за примената на горепосменатиот закон и проблемите со политиката на казнување во Република Македонија, овде ќе бидат првично изнесени некои релевантни показатели базирани на податоците од споменатото истражување.

4.1 Каква е перцепцијата за казнената политика?

Казнената политика, по дефиниција, претставува дел од криминалната политика како *научно заснована активност на општеството во превенцијата и репресијата на криминалот како практика на спречување на криминалот и како стратегија за ефикасна борба со него.*¹⁶ Политиката на казнување е дел од криминално-политичкото подрачје на репресија на криминалот.¹⁷ Репресијата на криминалот има и директна врска со генералната и специјалната превенција, па затоа казнената политика директно влијание врз движењето на криминалот, но нејзината воедначеност е особено важна и од аспект на правната сигурност на граѓаните. Низа истражувања на судската пракса во Република Македонија покажаа дека постои невоедначеност на казнената политика.

Во поглед на казнената политика, дури 62% од судиите сметаат дека таа е невоедначена, додека само околу 20% сметаат дека таа е воедначена. Јавните обвинители имаат уште поизразено мислење во прилог на невоедначената казнена политика – скоро 80% . Само 4% имаат мислење во прилог на нејзината воедначеност.

Сумарно, според истражувањето на ЗКПКРМ и ОБСЕ, **скоро 70% од правосудните работници и адвокатите сметаат дека Република Македонија има невоедначена казнена политика.**

Како што веќе споменавме, воедначената казнена политика е значајна од аспект на остварувањето на правдата и правичноста, како и на правната сигурност на граѓаните. Заради тоа, логично е повисоките судови да го имаат предвид ова кога решаваат во поглед на санкционирањето на сторителите на кривични дела, а

¹⁴ Истражување за практичната примена на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната (правна анализа), Скопје (во печат)

¹⁵ Март, 2017 година

¹⁶ Криминалната политика како приоритетна задача го има определувањето на целите на борбата против криминалот и поставувањето на основите и начелата на системот на криминална превенција и репресија на криминалот. Подетално в. Камбовски, В. Казнено право – општ дел, Скопје, 2011, стр. 24

¹⁷ Ibid.

законската надлежност на Врховниот суд на РМ¹⁸ за утврдување начелни ставови и начелни правни мислења по прашања од значење за обезбедување на единство во примената на законите од страна на судовите по сопствена иницијатива или по иницијатива на седниците на судиите или судските оддели од судовите“ постои токму во насока на обезбедување воедначено казнување.¹⁹

Во врска со причините за невоедначената казнена политика, судиите сметаат дека не функционираат механизмите кои се во надлежност на повисоките судови и дека тоа е главната причина која довела до невоедначено казнување (дури 53% го имаат ова мислење, додека околу 20% сметаат дека тоа се должи на широко определените законски рамки во Кривичниот законик (22%), но и на пристрасноста на одредени судии во работата (исто така околу 20%).

4.2. Правилник и Закон за одмерување на казните како легислативни чекори за надминување на невоедначеноста во казнувањето

Со оглед на претходнонаведеното, во меѓувреме беа преземени чекори со цел да се надмине оваа состојба, имено, најпрво беше донесен Правилникот за начинот на одмерување на казните,²⁰ а потоа и посебниот Закон за одредување на видот и одмерување на висината на казната.²¹

Голем дел од правничката фела, особено научната јавност изрази несогласување со ваквиот чекор од причина што одмерувањето на казната е дел од материјалното казнено законодавство, регулирано со Кривичниот законик на Република Македонија. па регулирањето на оваа материја со посебен закон е ретрограден и чекор кон декодификација на каненото законодавство во Република Македонија.

Оттука, едно од прашањата наменети за испитаниците во гореспоменатото истражување се однесуваше на начините кои испитаниците сметаат дека се соодветни за надминување на проблемот со невоедначеноста на казнената политика.

Во таа насока, судиите се определиле во најголем процент за донесувањето насоки и правни мислења кои би ја олесниле работата на судиите (околу 40%). Околу една третина од испитаниците сметаат дека и подеталното регулирање на оваа материја во

¹⁸ В. Чл. 37, ст.1, алинеја 1 од Законот за судовите, Службен весник на Република Македонија, бр. 58/2006, 62/2006, 35/2008 и 150/2010

¹⁹ Закон за судовите.

²⁰ Правилник за начинот на одмерување на казните ВСРМ, Службен весник на РМ бр.64/2014 година

²¹ Закон за одредување на видот и одмерување на висината на казната, Службен весник на РМ, бр. 199/2014

Кривичниот законик е соодветен начин за да се корегира казнената политика, а по околу 12% се определиле за опцијата за донесување посебен закон, односно подзаконски акт.

Јавните обвинители имаат слични ставови како и судиите, а наспроти нив, адвокатите во над 50% сметаат дека тоа може да се постигне со подетално регулирање на оваа материја во Кривичниот законик.

4.3. Интервенции во Кривичниот законик за подобрување на казнената политика

Тргнувајќи од начелото на законитост, според кое, како што наведовме, основен извор на казненото право е законот, а кодификацијата на правните области нужно претпоставува казненоправните институти да бидат регулирани во Кривичниот законик, сметаме дека целите за кои е донесен Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната може да се постигнат со ревизија на одредбите од Кривичниот законик.

Во таа насока, кај судиите скоро подеднакво се застапени мислењата дека е потребно да се стеснат казнените рамки (околу 32%), дека олеснителните и отежнувачките околности треба да се ревидираат (28%) и појасно да се структурираат, а околу една третина сметаат дека е потребна ревизија и на одредбите за ублажување на казната. Слично е гледиштето и на адвокатите по ова прашање.

Различен е ставот на јавните обвинители кои во само десетина проценти сметаат дека е потребно да се ревидираат одредбите за ублажување на казната, додека во 44% сметаат дека е потребно јасно структурирање на олеснителните и тежнувачките околности и во 41% дека е потребно намалување на казнените рамки.

Треба да се напомене и дека со измените на КЗ од 2014 година²² во чл. 40 беше предвидено ублажувањето на казната да може да се примени само во случај на спогодба и признание на вината, со што се создаде конфузија во стручната и научната јавност околу тоа дали останатите основи за поблаго казнување регулирани кај други општи институти ќе станат неприменливи или директно ќе се применуваат тие одредби. Таки се на пример, институтите обид, помагање, пречекотрување на нужната одбрана, пречекорување на крајната нужда итн.

²² Закон за изменување на Кривичниот законик, Службен весник на РМ, бр. 28/2014 од 06.02.2014

4.4 Дали со Законот ќе се постигне воедначување на казнената политика?

Иако воедначувањето на казнената политика беше наведено како главна причина за донесувањето на Законот, судиите се главно скептични дека со овој закон тоа ќе се постигне. Имено, скоро 60% сметаат дека нема да се постигне таа цел, а трипати помалку (20%) сметаат дека законот сепак ќе придонесе кон воедначување на политиката на казнување.

Сосема спротивно е мислењето на јавните обвинители. Имено, повеќе од 50% од нив сметаат дека со овој Закон ќе се постигне воедначување на казнената политика.

Тука се поставува прашањето дали позиционираноста на јавните обвинители како странка во постапката и фактот што со новиот Закон висината на казната станува релативно предвидлива, прави тие да се чувствуваат како „контролори“ на ситуацијата?

Што се однесува до гореспоменатото прашање, адвокатите имаат најиздиференциран став, имено, 74% од нив сметаат дека воедначување во политиката на казнувањето нема да се постигне со овој закон

Од аспект на олеснувањето на работата на судиите во поглед на одмерувањето на казната, 22,3% од сите испитаници сметаат дека овој закон суштински ќе ја олесни работата на судиите, а 40% сметаат дека со овој закон само технички се олеснува работата на судиите во делот на омерувањето на казната.

4.5. Правда и правичност во казнувањето

Едно од несомнено најважните работи во врска со казнувањето е прашањето дали тоа е правично. Правдата и правичноста се основните вредности и цели на казненото право, па логично е едно од прашањата кои се наметнуваат во ситуација на апсолутно бодување на околностите и намалени можности за индивидуализација и слободно судиско уверување да биде токму ова.

Правдата и правичноста одредени автори ги сметаат за синоними, а можат да се користат за различни аспекти на материјалната правда; всушност правичноста претставува правда во конкретен случај.²³

Концептот на правичност во казнувањето е директно поврзан со ваквата цел. Зачудувачки, 52% од судиите сметаат дека Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната **не обезбедува правичност во казнувањето**,

²³ Подетално, в.: Калајџиев, Г., Правична постапка, докторска дисертација одбранета на Правниот факултет „Јустинијан Први“ – Скопје, 2004 година, стр.12-13

додека 24% сметаат дека правичноста ќе биде само делумно обезбедена. Само 18% сметаат дека законот ќе доведе до правично казнување.

И јавните обвинители во мал процент (18%) сметаат дека со овој закон ќе се обезбеди целосна правичност. Околу половината од нив сметаат дека правичноста само делумно ќе биде обезбедена, а 17% сметаат дека овој закон воопшто не обезбедува правичност. Дури ни адвокатите не веруваат дека Законот ќе обезбеди правичност. Оттука, се поставува прашањето на легитимноста на овој Закон воопшто.

4.6 Законот и начелото на слободно судиско уверување

Повеќепати споменати и погоре во текстот, начелата на слободно судиско уверување и на индивидуализација веднаш беа детектирани од страна на стручната и научната јавност како најмногу дерогирани со решенијата на Законот.

Слободното судиско уверување (начело на слободна оценка на доказите) е прифатено во сите современи казнено – процесни системи. Тоа значи дека судот има право да го оценува постоењето или непостоењето на фактите и таквата оценка не е врзана со законски утврдени правила. Во теоријата се истакнува дека ова начело е пресвртница и прогрес во процесот на докажувањето.²⁴ Судијата, сепак, треба да ја образложи својата одлука и таа може да биде предмет на оценка од страна на повисокиот суд.

Имајќи го предвид фактот што овој закон доминантно го формализира оценувањето на околностите под кои е извршено делото, а истите се значајни при одмерувањето на казната, нужно се појавува дилемата околу влијанието на законот врз начелото на слободно судиско уверување.

Судиите, дури во 66% одговориле дека овој закон го повредува начелото на слободно судиско уверување, а и мнозинството на јавните обвинители го смета истото (дури 60%).

4.7 Законот и начелото на индивидуализација

Начелото на индивидуализација претставува важно криминално-политичко начело кое во суштина значи свртување кон личноста на делинквентот²⁵. Тоа всушност значи дека казната и другите санкции треба да ги погодат правата и

²⁴ Матовски, Н. Бужаровска, Г., Калајџиев, Г., Казнено процесно право – Скопје, 2009, стр. 200

²⁵ Камбовски, В., Казнено право - општ дел, Скопје 2004, стр. 276

слободите на конкретниот сторител, а не да претставуваат средства за задоволување на правдата апстрактно.²⁶

Еманација на ова начело, меѓу другото, е воведување на систем на релативно определени казни, а негово рамниште на примена е судското одмерување на казната. Поконкретно, начелото на индивидуализација е основно начело на судското одмерување на казната.²⁷

Судиите, односно 64% од нив, сметаат дека овој закон го повредува начелото на индивидуализација, а помалку од една третина од нив сметаат дека тоа не е така. Јавните обвинители имаат делумно поразличен став, иако и тоа е во прилог на тезата дека решенијата од Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната се косат со начелото на индивидуализација. И адвокатите во најголем процент се изјасниле дека со овој закон се повредува начелото на индивидуализација, односно за оваа опција се определиле 61% од нив.

На донесувањето на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната му претходеа измени во Кривичниот законик со кои суштински се интервенираше во оваа материја.

По однос на ова прашање, околу 60% од судиите сметаат дека воопшто не беше потребна ревизија на одредбите од КЗ за одмерувањето на казната, а 34% сметаат дека постоела ваква потреба. Јавните обвинители и по ова прашање имаат мислење различно од судиите. Иако процентот на испитаници што сметаат дека била потребна ревизија на споменатите одредби наспроти оние што сметаат дека не постоела таква потреба е скоро ист, сепак тој е во прилог на оние што сметаат дека измените на КЗ за одмерување на казната биле потребни (50% наспроти 46%).

4.8 Постојат ли и какви се разликите во казнувањето?

Повеќе од една година од почетокот на примената на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната, судиите се скоро едногласни по прашањето за разликата во казнувањето. Од споменатото истражување произлегува дека дури 96% изјавиле дека забележуваат таква разлика редовно или повремено. Јавните обвинители исто така скоро стопроцентно се изјасниле дека разлика во казнувањето постои; а ваквата појава ја забележале и адвокатите во својата работа.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid, стр. 277

Имено, повеќе од 80% од адвокатите - испитаници се среќаваат со различно одмерување на казната за разлика од стариот систем.

Во поглед, пак, на прашањето за тоа каква е разликата во казнувањето меѓу претходниот и сегашниот систем: 85% од судиите изјавиле по примената на одредбите од новиот закон казнувањето е построго за разлика од стариот систем. И обвинителите доминантно изјавиле дека сега построго се казнува (83%), а истото е случај и за 64% од адвокатите за кои исто така според новиот систем на одмерување на казната **се изрекуваат построги казни.**

5. Дискусија и заклучок

Според изнесеното, произлегува дека како резултат на примената на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната, перцепциите на правосудните работници, како и на јавноста се дека е заострена казнената политика; натаму, дека апсолутното бодување на околностите доведува до изрекување на казни со слична висина во случај на заштита на правни добра на различна хиерархија, како и тоа дека е зачестена примената на институтот признание на вина во услови на „психолошки притисок“ кај сторителот на делото од соочување со висока казна.

Покрај мислењето на стручната јавност, може да се детектира општа перцепција за неправедно казнување во периодот откако се применува Законот.

Се поставува прашањето дали заострената политика на казнување е добар чекор во држава каде третманот во затворите е на незадоволително ниво, а некаде дури и целосно отсуствува и каде можностите за ресоцијализација на сторителите на кривични дела се објективно многу мали?

На крај, клучното прашање кое неминовно се наметнува е дали законот треба да се укине, модифицира или да продолжи неговата примена во сегашната форма?

Наместо заклучок, може да се констатира дека **постојниот закон не ги оправда очекувањата и целите за неговото донесување,** правичноста во казнувањето целосно изостана, иако остварувањето на правдата е првата и основна цел на казнувањето, судиската функција се вулгаризираше до крајни граници, а целосно беа напуштени и основните начела на одмерувањето на казната – индивидуализацијата и слободната оценка на доказите. Казнената политика несомнено се заостри, често резултирајќи со апсурдни резултати и нелогични казни. Законодавецот во своите идни чекори не смее да го пренебрегне фактот дека материјата на одмерувањето на казната мора да остане во рамките на Кривичниот законик, а уште еднаш се констатира и

потребата од донесување на целосно нов Кривичен законик во Република Македонија по претходна ревизија, не само на обработуваните, туку и на сите решенија за кривичноправните институти воопшто.

Professor Nikola Tupancheski, PhD²⁸

Associate Professor Aleksandra Deanoska Trendafilova, PhD²⁹

**ONE YEAR OF THE IMPLEMENTATION OF THE LAW ON THE
DETERMINATION OF THE TYPE OF SENTENCE AND THE DETERMINATION
OF THE LENGTH OF THE SENTENCE
- ISSUES AND CHALLENGES**

**1.01 Original Scientific Article
UDK**

Summary

The authors of this paper address the issue of the legal determination of sentences, but primarily of the judicial sentencing as a particularly actual issue in the Republic of Macedonia lately. They elaborate the process of reformation of this institute, especially critically addressing the solutions of the provisions of the Law on determination of the type and meting out of the sentence. Despite the vague and even absurd solutions in some of the provisions of the Law, the authors present the perceptions and the facts about the work of judges, prosecutors and lawyers in the period of initial application of this law. Through specific indicators they specify that this Law violates the basic principles of criminal law, primarily the principle of individualization, that the law leads to unfair and aggravated punishment, and that it does not fulfil the purpose of its adoption which is uniform sentencing policy.

Keywords: criminal policy, law, meting out, punishment, unification

²⁸ Professor of the Criminal Law Department at the Faculty of law "Iustinianus Primus", Skopje

²⁹ Associate Professor of the Criminal Law Department at the Faculty of law "Iustinianus Primus", Skopje